

SÜLEYMAN ŞAH VE ANADOLU SELÇUKLU DEVLETİ'NİN KURULUŞU

Prof. Dr. MEHMET ALTAY KÖYMEN

Nâsiru'd-Devle Ebu'l-Fevâris¹ Süleyman Şah (?-1086), Anadolu Selçukluları Devleti'nin kurucularından olup, Bizans kaynaklarından Skylitzes'e göre Kutalmış'ın beş oğlundan biridir². Bunlardan dördünün adı, muhtelif vesilelerle Bizans ve Doğu kaynaklarında geçer³. Süleyman'ın kardeşlerinin adları Mansur, Alp İlek veya Alp Yülük,⁴ ve Devlet veya Dolat idi⁵. Bildiğimize göre, bu şehzadelerden biri, ilk defa babalarının, büyük Selçuklu Sultanı Alp Arslan ile yaptığı mücadele sırasında (Kasım 1064) esir düşmesi münasebetiyle, "kardeşlerden en büyüğü olan Kutalmış oğlu" şeklinde geçer⁶. Bunun Mansur olduğu muhakkaktır. Öteki kardeşlerinin, bu arada Süleyman'ın babaları Kutalmış ile birlikte olduklarını, savaşın mağlûbiyetle sonuçlanmasından sonra, onların da şu veya bu şekilde Alp Arslan'ın eline geçtiğini kabul etmemek için hiçbir sebep yoktur. Zira, bu Selçuklu hükümdarının, zaferden sonra Kutalmış'ın bütün oğullarını ve akrabalarını öldürmek istediği, vezir Nizamü'l-Mülk'ün, bu hareketin devlete hayır getirmeyeceği mülâhazası ile mâni olduğu⁷, bütün

¹ Bu lâkaplar için bk. Şeddâd, *Alâ'l-Hatîre*, Topkapı, -Revan Köşkü, Nr. 1564, vr. 210 b. M. H. Yınanç'a göre, Süleyman Şah, ayrıca Rüküd'din lâkabını da taşıyordu. (Bk. *Türkiye Tarihi Selçuklu Devri, I, Anadolu'nun Fethi*, İst., 1944, s. 107). Fakat, müellif bu lâkabı hangi kaynaktan aldığını belirtmiyor. Ayrıca, "Şah" lâkabı ve "Gazzi" unvanı için de bk. aynı yazar, a.g.e., s. 106.

² J. Laurent, *Byzance et les Turcs Seldjucides*, Paris-Nancy, 1913, s. 11.

³ Meselâ, Mansur ve Süleyman için bk. N. Bryennios, *Les Quatre Livres des Histories*, Fr. terc. H. Grégoire, Byzantion, XXV-XXVII, (1955-57) s. 902.

⁴ *Mathieu d'Edesse*, Fr. trc. Dulaurier, Paris, 1858, s. 211; Türkçe terc. H. D. Andreasyan, Ank., 1962, s. 186.

⁵ Cl. Cahen, *La Chronique Abrégée d'Alâzimi*, JA, CCXXX, (1938), s. 390; İbn al-Adim, *Żubda*, II, nşr. S. Dehan, s. 205. Bu şehzadelerin adları için ayrıca bk. M. H. Yınanç, a.g.e., s. 86.

⁶ Sibt İbn al-Cevzi, *Mirâ'tü'z-Zamân*, Türk-İslâm Eserler Müzesi, Nr. 2134, c. XI, vr. 232 b.

⁷ Aksarâyî, *Müsameretü'l-Ahbar*, nşr. O. Turan, Ank., 1944, s. 16, 26; Reşîdü'd-din Fazlullâh, *Câmi'ü'l-Tevârih*, II/5, nşr. A. Ateş, Ank., 1960, s. 28; Sadrü'd-din el-Hüseynî, *Ahbârü'd-Devleti's-Selçukîyye*, nşr. M. İkbâl, Lahor, 1933, s. 31-d; Türkçe trc. N. Lugal, Ank., 1943, s. 22.

kardeşlerin, Alp Arslan'ın saltanatı boyunca, Güney-Doğu Anadolu (Suriye, Fırat havzası)'da bir nevi sürgün veya mekûbiyet hayatı yaşadıkları bilinmektedir⁸.

X. Kutalmış Oğullarının Orta Anadolu'ya Geçmeleri

1. Ortak Hâkimiyet Devri (Tak. 1073-1077)

Babası Alp Arslan'ın yerine Büyük Selçuklu İmparatorluğu tahtına oturan Melikşah (1072), Kirman Selçuklu Devleti hükümdarı Kavurd ile mücadele ederken, Anadolu'nun doğusunu fethetmiş olan Türkmenler de, başlarında bilhassa adları geçen Kutalmış oğullarının bulunduğu halde, yaşadıkları yerlerden hareketle, Kızılırmak'ı geçtiler ve Orta-Anadolu'yu fethetmeye başladılar. Onlar, Tutak ve Artuk gibi büyük Türkmen/Oğuz Beyleri ile birlikte, bir yandan Bizanslılarla savaşarak onları yenerlerken, öte yandan Orta-Anadolu şehirlerini teker teker alıyorlardı.

Aradan çok geçmeden, Kutalmış oğulları da, tıpkı babaları gibi, Büyük Selçuklu İmparatorluğu tahtını ele geçirme dâvasına kapılarak, bu imparatorluğun başında bulunan Melikşah'a karşı isyana hazırlandılar. Fakat, Bağdat Abbasî Halifesinin aracılığı ile ihtilâf bir anlaşma ile sonuçlandı. Bu anlaşma gereğince, Kutalmış oğulları, Melikşah tarafından Anadolu'nun fethine resmen memur edilmişler, fethettikleri ve edecekleri memleketlerin hükümdarlık "menşur"unu almışlardır⁹. Böylece, Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nu teşkil eden vassal devletler manzumesine dahil, birinci grupta -yani başlarında Selçuklu soyundan hükümdarların bulunduğu- bir devlet daha kurulmuş oldu (1073)¹⁰.

Yukarıda verilen bilgiden anlaşılıyor ki, hükümdarlık "menşur"u, Kutalmış-oğullarından herhangi birine değil, dört veya beş kardeşe birden verilmiştir. Ortak tevcihin özel bir amaçla verildiği söylenebilir¹¹. Sultan Melikşah'ın, ortak hüküm sürmelerini öngören bir "menşur"u verirken,

⁸ Cl. Cahen, *Qutlumush et ses Fils avant L'Ase Mineur*, Der Islam, XXXIX, (1964), s. 25. Ayrıca bk. *Anonim Selçuknâme*, nşr ve trc. F. N. Uzluk, Ank., 1952, Farsça metin, s. 35 vd.

⁹ M. H. Yinanç, a.g.e., s. 85 vd.

¹⁰ Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nu teşkil eden vassal devletler manzumesi ve Anadolu Selçukluları Devleti'nin bunlar arasındaki yerine dâir bk. M. A. Köymen, *Selçuklu Devri Türk Tarihi*, Ank., 1963, s. 97-114.

¹¹ Kardeşi İbrahim Yinal'ın yanında Sultan Tuğrul Bey'e karşı isyana katılmış Ertaş'ın oğullarına, Sultan Alp Arslan ayrı ayrı yerler "ıktâ" etmişti. (İbnü'l-Esir, *Kütübü'l-Kâmil fi'l-Tarih*, nşr. Tornberg, X, s. 34).

Selçuklu soyunun bu iki kolu arasında bulunan ve kökü dedeleri Selçuk zamanına kadar uzanan rekabeti; Selçuklu hanedanının başı olmak için babaları Kutalmış'ın mücadellerini ve son defa bizzat Kutalmış oğullarının, kendisine karşı isyan hazırlamalarını hatırdı tuttuğu muhakkaktır. İçlerinden birinin tek başına devlete hâkim olmak amacıyla ortaya atılması yüzünden, kardeşler arasında bir iç mücadele çıkmasa bile, bir şahsın hâkim olacağı bir devlete nisbetle, dört veya beş kardeşin ortaklaşa hâkim olacakları bir devletin, yapı bakımından daha zayıf bulunacağı meydandadır. Eğer Sultan Melikşah, kardeşlerin ortak hâkimiyet sürmelerini hedef tutan bir "menşur"u verirken, onlar arasında er veya geç bir anlaşmazlık çıkması ihtimalini gözönünde tutmuşsa, bunda aldanmamış olduğu biraz aşığıda görülecektir. Yalnız, yine görüleceği üzere, fetihler sırasında üç ayrı gruba ayrılmış bulunmalarına rağmen, -ister kendi inisiyatifi ile olsun, ister yaşının büyüklüğünün tabii neticesi olsun; isterse kardeşlerinin aldıkları bir karar ile olsun- büyük kardeşleri Mansur'un -derecesi ve şumülü pek tayin edilmeyen- bir üstünlüğe sahip olduğu söylenebilir.

Anadolu'nun fethine, Kutalmış-oğullarının emrinde de olsalar, Artuk ve Tutak'tan başka, Arşin, Dilmaçoğlu, Tarankoğlu ve Dudoğlu gibi Türkmen/Oğuz Beylerinin, Sultan Melikşah tarafından memur edilmele-ri¹²; Büyük Selçuklu İmparatorluğu ile vassalı Anadolu Selçukluları Devleti arasında Kuzey-Doğu Anadolu'dan batıya doğru Saltukoğulları, Mengücekoğulları ve nihayet Dânişmendoğulları¹³ gibi ikinci gruptan, yani başlarında Türk soyundan hükümdarların bulunduğu vassal devletlerin kurulmasına müsaade edilmesi, aynı Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nun, Kutalmış-oğullarının bulunduğu devletten gelecek tehlikelere karşı diğer ihtiyat tedbirleri olarak kabul edilebilir. Böylece, bütün Anadolu'nun Kutalmış oğullarına bırakılmadığı, bu rakip vassal devletler vasıtasıyla Anadolu Selçukluları Devleti'nin gelişmesine, metbûu Büyük Selçuklu İmparatorluğu için herhangi şekilde bir tehlike teşkil etmesine, daha kuruluşu sırasında sed çekilmek istendiği görülmektedir. Nitekim, Anadolu'da kurulan bu Selçuklu Devleti'nin ilk hükümdarı Süleyman Şah ile I. Kılıç Arslan¹⁴, Selçuklular'ın ilk fetih, yolları üzerinde kurulmuş bu devletlerin teş-

¹² İ. Kafesoğlu, *Sultan Melikşah*, İst., 1973, s. 57; O. Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İst., 1971, s. 57.

¹³ Bu devletler için şimdilik bkz. O. Turan, *Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi*, İst., 1973.

¹⁴ O. Turan, İA, *Kılıç Arslan I.*; aynı yazar, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 83-111.

kil ettikleri engel yüzünden, Doğu'ya Kuzey Suriye üzerinden yeni bir yol açmak için çok uğraştılar ve bu uğurda mücadele ederken, hayatlarını kaybettiler.

Kutalmış oğulları, üç gruba ayrılarak, her grup, Anadolu'nun bir bölgesinde fetihlere giriştiler. İki büyük kardeş, Mansur ve Süleyman ayrı ayrı fethetirken, iki veya belki de üç küçük kardeş bir grup teşkil etmişti.

Mansur, Anadolu'nun batı kısmını ve Adalar Denizi'ne kadar olan bölgeleri fethetmeye çalışırken, Süleyman Şah da Birecik'i üs yaparak, Güney-Doğu Anadolu'yu fethetmeye uğraşıyordu; Antakya üzerine başarılı bir sefer yapmıştı; harekât sahası, muhtemel olarak, Yeşilırmak ve Kelkit havzasına kadar uzanıyordu (1075)¹⁵.

Üçüncü grubun başında bulunan Kutalmış oğlu Alp İlek ile Devlet'in, büyük kardeşleri kadar rol oynamadıkları, rol oynamaya teşebbüs ettikleri zaman da, başarısızlığa uğradıkları görülüyor.

Sultan Melikşah'ın komutanlarından Suriye fâtihi Atsız ile arası açılan bir Türkmen Beyinin, Şöklü'nün, dâvet ve teşviki üzerine, buradaki Bizans arazisinin fethini bırakarak, Atsız'a karşı mücadelete girişen bu iki şehzâde, amcaları Resûl Tekin ile birlikte, onun eline esir düştüler. Bu sırada Suriye'ye inen ve Halep şehrini kuşatmaya başlayan Süleyman Şah, Halep hükümdarı Arap Nasr b. Mahmud'un, Sultan Melikşah'ın vassallarından olduğunu söylemesi üzerine, kuşatmayı kaldırdı¹⁶. Bu hâdis, Süleyman Şah'ın, vassalı Sultan Melikşah'a bağlılığının ve onun hakimiyet haklarına saygı göstermesinin ilk delilini teşkil etmektedir. Asi ırmağı kenarında karargâh kuran Süleyman Şah, Atsız'a haber göndererek, ondan kardeşlerinin ve amcasının kendisine geri verilmesini istedi. Atsız, meseleyi Sultan Melikşah'a arzettiğini, Büyük Selçuklu İmparatorluğu büyük "Divan"ından cevap gelmeden önce, hiçbir şey yapamayacağını bildirdi. Onun bu cevabı üzerine Süleyman Şah'ın kardeşlerini almak için bir teşebbüs ve harekette bulunmaması, bu vassal Anadolu Selçukluları hükümdarının, Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah'a itaat ve sadakatını gösteren ikinci hâdisedir¹⁷.

¹⁵ Ayrıntılı bilgi için bk. M. H. Yınanç, a.g.e., s. 87; ayrıca bk. O. Turan, a.g.e., s. 54 vdd.

¹⁶ M. H. Yınanç, a.g.e., s. 88.

¹⁷ O. Turan, a.g.e., s. 48 vdd.; Ali Sevim, *Suriye Selçukluları Ank. 1965, s. 46 vd.*

Süleyman Şah'ın, vassalı bulunduğu Sultan Melikşah'a itaat ve sadakatını gösteren üçüncü hâdiseye ise şudur: Süleyman Şah, Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah'dan gelen ve esir kardeşleri ile amcasının, nezdine, imparatorluk payitahtı İsfahan'a gönderilmesini emreden -ve derhal tatbik edilen- fermanı sükûnet ve tevekkülle karşılamıştır. Görünüşe göre, Süleyman Şah, bu emriyle "ortak hâkimiyet düzeni"ni zedeliyen Büyük Selçuklu Sultanı'nı protesto etmek şöyle dursun, kardeşlerini ve amcasını kendisine geri vermesi için aynı Sultan'a ricada bulunmağa bile cesaret edememiştir.

Bütün bu hâdiselerin, Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah'ın, Süleyman'a karşı olan güvenini artırdığı muhakkaktır. Süleyman Şah, bu hareketinin mükâfatını görmeyi ümit edebilirdi: Daha başlangıçtan itibaren Anadolu'nun fethinde büyük roller oynayan Türkmen/Oğuz Beyi Artuk'un, Sultan Melikşah'ın bir emriyle Anadolu'dan alınması (1076), Süleyman Şah'ın bu türlü davranışlarının ilk mükâfatı sayılabilir. Zira, Kutalmış oğullarının, kendileriyle geçinemeyen bu Türkmen Beyi'ni Melikşah'a şikâyet etmesi, aynı Türkmen/Oğuz Beyi'nin bu Selçuklu Sultanı tarafından Anadolu'dan alınmasına ve başka yere nakledilmesine sebep olmuştur¹⁸. (Melikşah'a yapılan şikâyetin müşterek olması, yani bütün kardeşler tarafından beraber yapılması, yukarıda ileri sürülen mütâlanını değerine hâlel getirmez).

Ayrıca açıklayacağımız gibi, Bizans İmparatorluğu'nun fethi hususunda iyi sonuçlar aldıkları sırada, Anadolu hâkimiyetini paylaşamayan Mansur ile Süleyman Şah'ın araları açıldı¹⁹. Mansur'un nisbî üstünlüğü öteden beri bilindiği için, bunu, Süleyman Şah'ın, büyük kardeşlerinin otoritesine karşı mücadele ve onun üstünlüğünü red ve inkârdan başka, bu bozuşmadan sonra geçen hâdiselere bakınca, fazla olarak, Anadolu Selçukluları Devleti'ne tek başına hâkim olmak istediği şeklinde yorumlamak mümkündür.

Süleyman Şah, kardeşi Mansur'un, Büyük Selçuklu İmparatorluğu'na karşı isyana hazırlanmakta olduğunu, vassal bulunduğu Sultan Melikşah'a ihbar etti. Bu şikâyetin ifade ettiği, mânâ, Süleyman Şah'ın vassalı bulunduğu Selçuklu Sultanı'na sadık olduğunun bir defa daha sâbit olmasıdır.

¹⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. A. Sevim, Artuklular'ın Soyu ve Artuk Bey'in Siyasî Faaliyetleri, *Belleken*, S. 109, s. 128.

¹⁹ Geniş bilgi almak için bk., M. H. Yınanç, a.g.e., s. 89, a.g.e., s. 89, 105; ayrıca bk. M. A. Köymen, a.g.e., s. 104 vdd.

Bu şikâyeti ciddiye alarak, gereken tedbirlere hemen başvurması, Melikşah'ın Anadolu'da cereyan eden hâdiselere karşı ne kadar hassas olduğunu gösterdiği gibi, kardeşi Mansur hakkında yaptığı ihbarı, araştırmaya, soruşturmaya gerek görmeksizin, derhal gerçek olarak kabul etmesi, Süleyman Şah'ın Büyük Selçuklu Sultanlığı payitahtında şahsı etrafında uyandırmak istediği itimad hususunda başarı sağlandığını gösterir. Zira, Sultan Melikşah, bu sırada İstanbul'da misafir olarak bulunan Mansur'un öldürülmesi için Bizans İmparatoru'na elçi göndermiştir. Fakat, İmparator, söz verdiği halde, sözünde durmamış, Mansur da Anadolu'ya geçerek, kardeşi Süleyman Şah ile mücadeleye girişmiştir. Öte yandan, uzaktan yapılan teşebbüs ile meselenin halledilmediğini gören Melikşah, Mansur'un çıkardığı isyanın bastırılması için, en meşhur komutanlarından Porsuk'un emri altında Anadolu'ya büyük bir ordu gönderdi. Bu ordu, Süleyman Şah'ın kuvvetleri ile birleşti. Porsuk ile Mansur'un yaptıkları teke tek vuruşmada, Mansur hile ile öldürüldü²⁰. Böylece, sefer tertip etmek suretiyle takip edilen amaca ulaşıldı.

Öteki iki kardeşin, Alp İlek ile Devlet'in, Sultan Melikşah'ın emri ile, görüldüğü şekilde, imparatorluk merkezine nakledilmelerinden sonra, zaten zedelenmiş olan "Ortak Hâkimiyet Düzeni", Masur'un da öldürülmesinden sonra büsbütün zedelenmiş, hattâ denilebilir ki, Anadolu Selçuklu Devleti çökmüştür. Şu halde, bu devleti, yeniden tanzim etmek zorunluluğu meydandadır; yani Anadolu'ya yeni bir vassal hükümdar tayin etmek gerekir.

2. Süleyman Şah'ın Tek Başına Hükümdar Oluşu

Anadolu'da Selçuklu soyundan bir şehzâdenin başkanlığında -birinci gruptan- vassal bir devletin devamı sözkonusu ise, ortada en iyi aday olarak, Büyük Selçuklu Sultanı Malikşah'a sadakatini, görüldüğü gibi, muhtelif vesilelerle defalarca isbat etmiş bulunan Süleyman Şah'dan başka kimse kalmamıştır. Nitekim, Sultan Melikşah, vassal Anadolu Selçukluları Devleti tahtına, yeni bir "menşur" ile, tek başına Süleyman Şah'ı geçirmekte tereddüt etmemiştir (1077)²¹.

²⁰ M. H. Yinanç, a.g.e., s. 105; İ. Kafesoğlu, *Sultan Melikşah Devrinde Büyük Selçuklu İmparatorluğu*, İst. 1953, s. 75; Cl. Cahen, *La Première Pénétration Tuque en Asie Mineure, Byzantion*, XVIII, (1946-48) s. 44.

²¹ M. H. Yinanç, a.g.e., s. 105 vd. Bu tevcihin münferit bir hâdise olmadığı görülüyor. Zira, Süleyman Şah Anadolu'ya gönderilirken, Tutuş'a da Suriye'nin verildiğine dâir bk. Sadre'd-din el Hüseyinî, a.g.e., s. 72; Türkçe trc. N. Lugal, s. 49.

Selçuklu hânedanı arasındaki rekabeti körüklemek için, Süleyman Şah'a "Sultan" unvanı ile hitap eden "menşur" ile Bağdad Abbasî Halifesi tarafından hükümdarlığı tasdik edilmişse de,²² Süleyman Şah'ın Büyük Selçuklu İmparatorluğu "Divanı"nda kayıtlı resmî unvanı "Melik" idi. Bu durum, ciddî Doğu kaynaklarınca da teyid edilmektedir²³.

Süleyman Şah, vassal Anadolu Selçukluları tahtına oturmakla, Sultan Melikşah'a sadakatının ve bağlılığının mükâfatını gördü. Bunu elde edebilmek için, onun zaman, zemin ve şartlara göre, nasıl sistemli bir siyaset takip ettiği müşahade edilmektedir.

3. Süleyman Şah'ın Batı Siyaseti

Anadolu'nun fethi ve bunun sonucu olarak, başka soydan, başka medeniyetten ve dinden insan kitlelerinin yaşadığı bu ülkede yeni bir Türk yurdunun meydana gelmesi, birçok safhalar arzeder. Anadolu'da kurulmuş adı geçen mahalli devletlerin bu yoldaki faaliyetleri, bunun son safhasını teşkil eder²⁴.

Başta Malazgirt Meydan Muharebesi²⁵ olmak üzere, Büyük Selçuklu İmparatorluğu hükümdarlarının veya onların emriyle, Selçuklu şehzadelerinin ve komutanlarının Bizans İmparatorluğu'na karşı kazandıkları birçok zaferler, yukarıda adları sayılan Türk devletlerinin Bizans toprakları üzerinde kolaylıkla kurulmalarını sağladılar. Zira, kazanılan bu Bizans İmparatorluğu'nun askeri gücünü hemen hemen tamamıyla çökertmiş ve Bizans İmparatorluğu tarihinde çok şiddetli iç bunalımlar devrinin açılmasına da başlıca âmil olmuştur.

Bu buhranlardan bizi burada ilgilendiren, Bizans'taki taht mücadeleleridir. Anadolu Selçukluları Devleti'nin hükümdarı Süleyman Şah, bu mücadelelerden maharetle istifade ederek, başında bulunduğu devletin arazisini Bizans İmparatorluğu aleyhine daima genişletmiştir.

²² Yine aynı sebepten Bizans kaynakları da Süleyman Şah'ı ekseriya "Sultan" olarak gösterirler. Meselâ bk. Bryennios, a.g.e., s. 922.

²³ Meselâ bk., İbnü'l-Ezrak el-Farîkî, *Tarihü Meyyâfâkinin*, s. 272.

²⁴ Anadolu'nun Türk yurdu haline gelmesinin öteki safhalarına dâir b.k. M. A. Köymen, a.g.e., s. 239.

²⁵ Bu meydan muharebesine dâir geniş bilgi için bk. Cl. Cahen, *La Campagne de Manzikert d'apes les sources musulmanes*, *Byzantion*, IX/2, (1934) s. 613-642; İ. Kafesoğlu, *İA, Malazgirt Meydan Muharebesi*, mad.; F. Sümer- A. Sevim, *İslâm Kaynaklarına Göre Malazgirt Savaşı*, Ank., 1971; M. A. Köymen, *Alp Arslan ve Zamanı*, İst., 1972.

“Ortak Hâkimiyet” zamanında baştakilerin üç gruba ayrılarak, muhtelif yönlerde kendi başlarına fetihlere giriştiklerini gördük. Şu halde, onların Bizans İmparatorluğu’na karşı plânlı bir siyâset takip etmedikleri söylenebilir. Eğer böyle bir siyâsetleri olsaydı, herhalde onların da bütün güçlerini batı yönüne tevcih etmeleri gerekirdi. Bu sırada Bizans’ın iç işlerine müdahale ederek, menfaatlerinin gerektirdiği şekilde, Bizans Devleti’ne isyan edenleri veya meşru Bizans İmparatoru’nu tutanlar, daha ziyade Tutak ve Artuk gibi Türkmen/Oğuz Beyleridir²⁶.

Süleyman Şah’a gelince, bilhassa tek başına Selçuklu hükümdarı olduktan sonra, Bizans İmparatorluğu ile olan savaş ve barış münasebetlerini bizzat ele aldığı görülmektedir. Gerçekten de o, daha kardeşi Mansur ile birlikte devlete hâkim olduğu sırada, âsi Botaniates’e karşı meşru Bizans İmparatoru’na yardım ettiği gibi²⁷, daha sonra, yani tek başına Anadolu Selçukluları Devleti’nin hükümdarı olarak, bu siyâsete devam etti. Böylece, Anadolu’nun tek hâkimi durumuna gelen Süleyman Şah, Bizans’ın içinde bocaladığı perişanlıktan yararlanarak, hâkimiyetini genişletmeye başladı. Durumun gittikçe aleyhine geliştiğini gören Bizans, sonunda Süleyman Şah ile anlaşmak mecburiyetinde kaldı. Dragos çayı sınır olmak üzere barış yapıldı (1082). Bu sırada Türkmenler, Üsküdâr’dan Toroslara kadar bütün İç Anadolu yaylasına yerleşmiş bulunuyorlardı.

Bu suretle arkasını emniyet altına alan Süleyman Şah, ordusu ile güneye yöneldi; Adana ve Tarsus bölgesini fethettikten sonra Antakya önlerine geldi. Süleyman Şah, iyi uyguladığı bir baskın hareketi ile, Suriye ve Anadolu arasında kilit durumunda olan Antakya şehrini ele geçirdi (1085). Şehirdeki büyük kiliseyi hemen camiye çevirerek, 120 müezzin tarafından okunan ezandan sonra maiyeti ile birlikte burada ilk cuma namazını kıldı.

4. Süleyman Şah’ın Büyük Selçuklu İmparatorluğu İle Rekabete Girişmesi ve Sonu

Süleyman Şah’ın güneye inerek, yayılma siyâseti gütmesi, bölgedeki Büyük Selçuklu İmparatorluğu’nun vassalı olan hükümdarlar tarafından hoş karşılanmadı. Bilhassa, Halep Arap emiri Müslim, daha önce Antakya

²⁶ F. Dölger, *Regesten der Kaiserurkunden des Oströmischen Reiches*, II, München-Berlin, 1925, s. 19.

²⁷ Meselâ bk. Bryennios, a.g.e., s. 902.

şehrinden almakta olduğu vergiyi, bu defa Süleyman Şah'tan istedi. Üstelik, onu büyük Sultan Melikşah'a itaatsizlikle suçladı ve tehdit etti. Süleyman Şah, Müslim'in haksız isteğini reddettiği gibi, ordusu ile üzerine yürüdü. Tek başına Süleyman Şah ile başedemeyeceğini anlayan Müslim, Suriye Selçuklu hükümdarı Tutuş'tan yardım istedi. Yardım gelmeden yapılan savaşta Süleyman Şah galip geldi ve Müslim'i yakalayıp öldürdü. Fakat, Süleyman Şah, yetenekli komutan Artuk Bey ile birleşerek, Müslim'in yardımına gelen Tutuş'a yenildi ve savaş meydanında intihar etti (1086).

